

Rosa Franquet explica l'ús de la ràdio que féu la Generalitat de Catalunya, presidida per Lluís Companys, durant els fets d'octubre de 1934, que resultà la primera gran nit de la radiodifusió catalana.

La ràdio en els fets d'octubre de 1934

Si haguéssim de triar un fet paradigmàtic per demostrar la importància de la ràdio a Catalunya com a eina política, aquest seria sens dubte el de la proclamació de l'Estat Català.

El sis d'octubre de 1934, el President de la Generalitat, Lluís Companys, davant l'accés al poder a Madrid de les forces de la dreta, "antirepublicanes i anticatalanistes", es declara en rebel·lia i proclama, d'acord amb el seu Govern, l'Estat Català de la República Federal Espanyola. En aquests fets, la ràdio hi tindria un paper insubstituïble.

Aquesta era una sublevació peculiar i sense precedents. El poder civil, legalment constituït, d'un territori autònom se subleva contra el poder civil central, sense comptar amb un exèrcit propi i tenint en el seu interior l'exèrcit espanyol que es manté fidel al Govern central. L'única força, doncs del Govern de la Generalitat, resideix en el suport popular, per organitzar aquest de forma sorpressiva i immediata no n'hi ha prou amb l'estructura d'un partit. L'única eina capaç d'aconseguir la coordinació de totes les forces populars en tot el territori és la ràdio. I així ho comprèn el President Companys, que en fa un ús molt adequat.

L'expectació creada per la intensa conflictivitat política que vivia la República en aquells moments, havia abocat el públic massivament a seguir la situació de les ordres i consignes que donés el Govern català per a la defensa del nou Estat, i l'estrategia d'informació progressiva seguida pel President encara despertà més el seguiment de les emissions d'aquells dies.

Les competències sobre radiodifusió havien estat traspassades a la Generalitat feia escassament un mes, si bé l'Estatut que recollia part de les aspiracions del poble català en materia radiofònica, s'havia aprovat el 9 de setembre de 1934, la Comissió Mixta encarregada de fer inventari dels béns i drets de l'Estat que havien de ser cedits a la Generalitat, no arribaria a un acord fins el 9 de maig de 1934. D'altra banda el Govern de la República no publica un decret reconeixent els acords de la Comissió Mixta fins el 7 de setembre de 1934. Per tant la utilització que farà la Generalitat de la ràdio és totalment constitucional en tant que era el poder legalment constituït.

La ràdio s'havia anat consolidant durant el període republicà com un indiscutible mitjà de masses i havia demostrat sobradament la seva capacitat de sobrepassar barreres geogràfiques, de nivell cultural i social; i la seva capacitat de convocatòria i d'influir en les accions dels individus. Ara, amb els fets d'octubre, demostraria la seva habilitat per harmonitzar i dirigir una activitat de masses, i de suplir la manca d'una estructura organitzativa prou eficaç per coordinar accions bàsicament espontànies en un territori ample.

El moment culminant, el més carregat d'emoció, és, sens dubte, quan els catalans d'arreu, sintonitzant la ràdio, van sentir les paraules del President Companys des del balcó de la Generalitat, proclamant l'Estat Català dins la República Federal Espanyola. Però la ràdio va ésser protagonista abans i després d'aquest moment en el decurs dels fets.

El dia 4 d'octubre es difon per les emissores la notícia de la composició del Govern Lerroux, en el que entra la CEDA; els socialistes criden a la vaga a tota Espanya. A Catalunya, el dia cinc, la vaga va ser general i en algunes poblacions la ràdio va ser presa pels comitès revolucionaris que s'havien anat formant, mentre en altres poblacions havien fracassat en l'intent.

A Tarragona, els membres del comitè trobaren l'emissora protegida per policies de la Generalitat i desistiren de prendrela per la força. En canvi, a Sabadell el resultat va ser ben diferent. "A mig matí, el comitè revolucionari va incautar-se de l'emissora Ràdio Sabadell, des de la qual començà a donar-se notes relatives al moviment, com també avisos i instruccions encaminades a endegar-lo en el sentit que hom pretenia donarli. Entre els avisos que foren radiats hi figurava aquest: que serien castigats severament els actes de pillatge que es produïssin. També va ordenar-se que els empleats de les cases de Banca es reintegressin a la feina per tal que l'endemà, dissabte, fos possible retirar les quantitats necessàries per pagar els setmanals". (1).

A Barcelona, l'alcalde, Carles Pi i Sunyer, es dirigí a la població mitjançant la ràdio a les cinc de la tarda: "Barcelonins: En aquesta hora en què tots els ciutadans han de sentir més forta que mai la responsabilitat de llur deure, l'Alcaldia de Barcelona, en nom de la ciutat, i d'acord amb el Govern de la Generalitat de Catalunya, ha de dirigir-se als barcelonins per tal d'anunciar-los que han estat prese les mesures necessàries a fi d'assegurar el proveïment de la ciutat i l'exercici dels serveis públics més essencials, alhora que exhortar-los per tal que prestin llur cooperació en aquesta obra de suprem interès ciutadà. (...) S'ha indicat especialment a tots els pobles del

(1) Costa, J. Sabaté, M. *La veritat del 6 d'octubre*. Barcelona: Imp. Clarasó, 1936, pàg. 112.

voltant de Barcelona que no posin cap dificultat al pas dels carros i vehicles que transportin queviures, i particularment verdures i llet, a la nostra ciutat.

Les autoritats utilitzen la ràdio per tranquil·litzar la població, demanar col·laboració i coordinar les diferents actuacions.

El clima d'expectació creat per las notícies que arriben sobre el desenvolupament del moviment, fa que els catalans estiguin més pendents que mai de l'aparell receptor, car en algunes poblacions com Vilanova i la Geltrú, Vilafranca del Penedès i en altres indrets ja es produeixen alguns aldarulls.

El dia sis l'expectació va creixent i augmenta en el moment en què el Conseller de la Governació, Dencàs, fa una proclama radiada al poble de Catalunya afirmant que per la tarda seria presa militarment la ciutat de Barcelona pel Somatent Republicà de Catalunya, ja que es tenien notícies que elements extremistes intentarien crear aldarulls en diferents indrets de la ciutat.

La radiació d'aquesta nota provoca reaccions de recolzament actiu de diverses poblacions catalanes des d'on surten grups de gent cap a Barcelona.

Més tard, el President de la Generalitat, a dos quarts de dues, es dirigeix a la població mitjançant les dues emissores barcelonines: "El Govern de la Generalitat de Catalunya, davant l'expectació i inquietud que produeix en el poble la situació general a Espanya (...) es fa càrrec de les seves responsabilitats i del seu deure, i en cada moment marcarà la direcció dels esdeveniments. (...) Cada dues hores i sempre que faci falta, el Govern, per mitjà de la ràdio, es comunicarà amb els ciutadans".

Les paraules del President deixen a tothom pendent del receptor que li anirà subministran permanentment la informació oficial, les directrius i els comandaments per a l'acció. A més la tècnica emprada pel President de la Generalitat, d'anar intervenint davant dels

micròfons, augmentava l'expectació que portaria al moment culminant.

Companys torna a parlar per ràdio a dos quarts de set de la tarda, aquesta vegada el discurs ja té més contingut polític i defineix un xic la situació. El tó es altament patriòtic i té més la forma d'una arengada que no pas d'una crida a l'ordre. Però el discurs definitiu arriba a les vuit del vespre des del balcó del Palau de la Generalitat i és una proclamació: "Catalans!

Les forces monarquizants i feixistes que d'un temps ençà pretenen de traïr la República han aconseguit llur objectiu i han assaltat el Poder. (...) La Catalunya liberal, democràtica i republicana no pot estar absent de la protesta que triomfa arreu del país ni pot silenciar la seva veu de solidaritat amb els germans que, en les terres hispanes, lluiten fins a morir, per la llibertat i el dret. Catalunya enarborà la seva bandera i crida a tothom al compliment del deure i a l'obediència absoluta al Govern de la Generalitat, que, des d'aquest moment, trenca relació amb les institucions falsejades. En aquesta hora solemne, en nom del poble i del Parlament, el Govern que presideixo assumeix les facultats del Poder a Catalunya, proclama l'Estat Català de la República Federal Espanyola i en restablir i fortificar la relació amb els dirigents de la protesta general contra el feixisme, els invita a establir a Catalunya el Govern Provisional de la República, que trobarà en el nostre poble català el més generós impuls de fraternitat en el comú anhel d'edificar una República Federal lliure i magnífica".

Les emissores comarcals connecten amb les de Barcelona per tal de difondre el gran moment. Calis assegurar-se que tot el país s'assabentés de l'acció de govern per tal de coordinar les accions i que el poble fes pinya amb el seu govern, el qual prenia una opció decidida per salvaguardar els principis de la República que havia permès de recuperar les llibertats que ara tornaven a estar en

perill, en fer-se amb el poder central les forces "antirrepublicanes".

El Govern de la Generalitat havia planificat detalladament la difusió dels misatges adreçats als ciutadans, ja que per la Generalitat era capdal arribar a tots els indrets de Catalunya, i per aquesta raó es va donar l'ordre a les emissores comarcals per a que connectessin amb les estacions Barcelonines. La ràdio podia suplir la manca d'una estructura, com ara l'exèrcit, que coordinés de forma disciplinada i simultània l'acció.

La ràdio va jugar a la perfecció el paper que li havia estat encomanat, i efectivament es pot assegurar que el sis d'octubre no s'hagués pogut produir de la mateixa manera si no hagués existit el mitjà.

Així quan les ones catalanes repartien la nova de la proclamació de l'Estat Català, les corporacions locals repetien el gest al llarg de la geografia catalana i els comitès populars ocuparen els llocs estratègics de diverses ciutats.

La Generalitat fa mantenir durant tota la nit del dia sis l'emissió, en un programa extraordinari que anava informant del desenvolupament dels esdeveniments i fent les crides que el Govern creia més oportunes. Tota Catalunya estava pendent aquella nit del receptor.

Eren, naturalment, unes hores en les que els rumors circulaven a dojo i la frase "Ho ha dit la ràdio" era com una contrasenya d'autenticitat. A aquesta credibilitat hi va contribuir notablement el fet que l'exèrcit espanyol no pogués fer-se amb el control de cap de les emissores i, per tant, que no pogués difondre cap veu discordant. Dencàs havia planificat la rebel·lió basant-se en el Somatent i en la capacitat mobilitzadora de la ràdio. Era una novetat que després es convertiria en norma.

El General Batet també comprengué la importància de disposar d'aquesta eina i de neutralitzar l'efecte que estava produint en mans dels rebels i ordenà a les seves tropes anar a incautar Ràdio

Barcelona. Però el fracàs d'aquesta operació deixa l'exèrcit sense un instrument eficaç per difondre clarament la seva actitud, de tal manera que la declaració de l'Estat de guerra proclamat pel General Batet, té una escassa difusió, i l'actitud de l'exèrcit pot ser contrarrestada perfectament en les primeres hores amb les informacions difoses per la Conselleria de Governació.

A mida que anaven pasan les hores la situació es tornava desfavorable al Govern de la Generalitat fins arribar poques hores abans de la rendició a l'al·locució realitzada pel Conseller Dencàs, en aquesta intervenció Dencàs faria l'última crida a la solidaritat de totes les forces plenament republicanes. Tot havia estat ben planificat, però, inevitablement, després les coses no succeïren com s'havia previst. "(...) el Govern de la Generalitat esperava que després de proclamada la seva rebel·lia tot acabaria sense violència i s'arribaria a un compromís, com havia succeït després de la proclamació de la República Catalana per Macià, el 14 d'abril". (2)

Finalment, el poble de Catalunya que havia seguit els esdeveniments amb l'orella enganxada al receptor, a les sis de la matinada rep la desescandorosa nova, en la veu dolorida del President Companys: "Catalans! Catalans! Catalans!, Atenció, Catalans! (...) El President de la Generalitat, creient esgotada tota resistència i per evitar més sacrificis, capitula..."

La flama presa a tot Catalunya no s'apaga automàticament després de la rendició del Govern Català. A Vilanova i la Geltrú, on els fets havien tingut una certa virulència des del dia 5, a les primeres hores del matí del dia set un grup armat es presentava a les instal·lacions de l'emissora local per radiar

(2) Ardit, M. Balcells, A. Sales, N. *Història dels països catalans. De 1714 a 1975*. Barcelona: Edhasa, 1980; pàg. 582.

notes i proclames. El director, després de rebre la pressió de les armes, obre l'emissora. La música i les proclames s'alternaren mentre la guàrdia Civil no arribà i després d'un tiroteig se'n va fer càrrec. A altres poblacions, com Granollers i Badalona, la lluita també es perllongà.

Amb l'empresonament del Govern de la Generalitat i la supressió de l'Estatut, la ràdio també patí les conseqüències; el dia set al matí, forces de l'exèrcit registren les instal·lacions de les emissores

barcelonines en busca d'armes que no trobarien i, durant una setmana, cada dia a les vuit del vespre havien de connectar amb Capitanía per donar un comunicat.

Els mateixos micròfons que hores abans havien estat testimonis d'excepció de la solemne proclamació de l'Estat Català, van haver de sentir aquestes frases amb què acabà la seva intervenció radiada el General Batet, el dia 8 a les 22,30:

"Un caluroso saludo a los radioyentes y desearles que esas virtudes (les militars que acabava de descriure) les inspiren en su conducta, especialmente a los catalanes y españoles, y digo catalanes porque Catalunya no es más que una región de España".

Ara la radiodifusió catalana tornaria a suportar la censura governativa que no recordava des de l'època de la Dictadura. En les revistes d'ambdues emissores barcelonines apareixen notes explicatives de la seva responsabilitat dels fets:

"Ràdio Barcelona, durant els passats esdeveniments, incautada per la Generalitat, va radiar des dels centres oficials ordres de les autoritats corresponents, car essent aliena la nostra entitat a tot caire i matí polític, les nostres activitats es troben sempre subjectes a les ordres del Govern Constituit" (3).

"Ràdio Associació també es treia la

responsabilitat de sobre i explica en la seva revista Catalunya Ràdio que des del dia 4 l'emissora va restar intervinguda, oficialment, per la Conselleria de Governació de la Generalitat. Forces de policia es situaren a l'Emissora E.A.J. 15, instal·lada a les Tres Torres (Sàrrria) i a les Oficines de la Rambla.

Ràdio Associació de Catalunya va funcionar, per disposició de la Generalitat 36 hores seguides, amb línia directa al Palau de la Generalitat i amb la Conselleria de Governació. L'emissora resta al servei de la Generalitat fins el diumenge, a les sis de la tarda, quan arribaren a les oficines de Ràdio Associació forces de l'exèrcit i procediren a un registre de les dependències. Després del registre les forces militars es retiraren deixant una guàrdia permanent.

Aquests fets varen demostrar la importància que efectivament té un mitjà de masses que disposa de la simultaneïtat com característica essencial. Era la primera gran nit excepcional de la ràdio catalana; després h'hi hauria moltes altres, però probablement en cap no s'ha reunit unes condicions que palesessin tant a les clares la importància del mitjà com a eina d'una rebel·lió quan és utilitzat planificadament. El clímax creat per les 36 hores de programació dels fets d'octubre augmentà significativament la transcendència d'aquelles jornades.

Rosa Franquet

Professora de la Universitat Autònoma de Barcelona i periodista.

(3) Revista Ràdio Barcelona núm. 530, 13 d'octubre de 1934; pàg. 3.